

NEVIDITEĽNÍ

BRATISLAVSKÉ BÁBKOVÉ DIVADLO

autorka recenzie: **Martina Mašlárová**

predstavenie na festivale Dotyky a spojenia: 11. 09. 2021 v Martine

O radosti z objavovania, vede a viere

Pred tebou, za tebou, pod tebou, nad tebou, vpravo, vľavo, na sever, na juh, tu, tam... Slová, ktorými sa začína i končí inscenácia *Neviditeľní*, detským divákom a diváčkam naznačujú, že všade okolo nás môže jestvovať niečo, čo možno na prvý pohľad nevidíme. Niečo, čomu mnohí veria a iní to považujú za obyčajnú detskú rozprávku... Jestvuje Yeti? Lochnesská príšera? Škriatkovia, elfovia, víly? A ak nie, ako je možné, že ich poznáme, že si ich predstavujeme, že o nich čítame? Dá sa ich existencia dokázať, alebo si musíme vystačiť s vlastnou fantáziou?

Bratislavské bábkové divadlo si prizvalo na spoluprácu tvorkyne z nezávislého zoskupenia Odivo Moniku Kováčovú a Máriu Danadovú. Charakteristické pre túto dvojicu a ich spoluprácu je skúmanie možností materiálu, precízna, minuciózna práca s ním (či už ide o surovú hmotu, objekt alebo hotovú bábkú), zmysel pre detail a tiež veľký dôraz na syntetizujúci účinok všetkých zastúpených prvkov – zvuku, hudby, farieb, vizuálnych podnetov, pohybu a manipulácie s matériou. Zároveň je pre ne príznačný atypický prístup k detskému divákovi a detskému divadlu. Kým inscenácie pre deti sa často vyznačujú klipovitou dynamikou a prácou s časom, spracúvajú osvedčené príbehy alebo chcú diváka pritiahnuť výraznými farbami a výtvarnými riešeniami neraz na hranici gýča, tvorkyne z Odiva si dávajú záležať na tom, aby ani v dielach pre deti nepodliezali estetickú ani myšlienkovú latku. Povzbudzujú deti k aktívnemu zapojeniu vlastnej obrazotvornosti a doprajú im čas na spracúvanie vnemov.

To je aj prípad inscenácie *Neviditeľní*. Nejde v nej o rozprávanie s jasnou dejovou líniou, dramatický oblúk rozprávkového príbehu tu ustupuje zmyslovému vnímaniu a radosti z objavovania. Výsledkom je čistý tvar, divadlo krehké a silné zároveň, ktoré chvíľami sledujeme so zatajeným dychom a väčšinu času s úsmevom na perách. Jeho jadro tvorí päť „expedícií“, výskumných misií, počas ktorých päťica hercov hľadá dôkazy o existencii jednej z fantastických bytostí. Každý fragment uvádza iná pieseň, ktorá nejakým spôsobom vystihuje danú bytosť alebo kultúru, ktorá je s ňou spojená.

Prvá misia po stopách lochnesskej príšery sa tak začína hudobno-svetelnou skladbou, počas ktorej sa do detektívnej melódie Juraja Haška striedavo rozsvecujú a zhasínajú baterky a iné bodové svetlá, nakrátko osvetľujúce objekty na javisku. Následne sa päťica hercov zoskupí pri akváriu s vodou. Skladba sa mení na a cappella pieseň, ktorej text tvoria asociácie na vodné prostredie a rýmované slovné hračky. Viachlasný spev a vokálny dialóg ženskej a mužskej časti „zboru“ vytvárajú odľahčenú, radostnú náladu. Napokon sa hudba zmení na zvuk praskajúcich vodných bubliniek, ktoré herci vytvárajú ústami, kým sa Anna Čonková a Miriam Kalinková doslova ponárajú do dobrodružného hľadania Nessie v akváriu. Skúmajú vodu svetelným lúčom baterky ako potápač, merajú hĺbku pipetami, analyzujú bubliny, penou stvárnajú príšeru, rôznymi vedeckými metódami (prieskum zľava doprava, sprava doľava, hladina dno) pomocou sklenej platničky víria vodu, ktorá sa prelieva a vytvára rôzne obrazce. Kľúčovým slovom bádania sa stáva pojem evidencia, do plastových vrecúšok sa ukladajú stopy a nálezy dokladujúce existenciu bytostí.

V podobnom duchu prebiehajú aj ďalšie misie. Po Nessie nasleduje návšteva sveta Elfov, keď nás výskumníci pomyselne privádzajú na Island aj pomocou piesne pripomínajúcej severský folklór a „trivia“ faktov o tomto mytológiou opradenom ostrove. Život na ňom herci znázorňujú pomocou prírodnín – kameňov a kusov drevených samorastov, ktoré predstavujú ostrovnú faunu i magické bytosti. Pesnička v elfčine so simultánnym prekladom Lukáša Tandarua bola opäť ukážkou nevtieravo vtipného hudobného vstupu.

Celkovo sú vynaliezavosť a imaginatívnosť hlavnými atribútmi inscenácie. To platí pre rýmovačku o Yetim, ktorý žerie koniec vety, aj pre biochemický rozbor chumáča jeho

chlupov (vatový pásik), ktorý herci vyťahnu z púdom poprášeneho trávnatého „svahu“. Aby bol proces dostatočne vedecký, herci podrobujú trs sérii operácií – ňuchácii, merácii, kefácii či fukácii. Podobne ako pri predošlých stanovištiach, aj v tomto prípade herci používajú minimum slov, ale výrazom či jednoduchými konštatovaniami – tri mínus, jedna plus... – naznačujú priebeh skúmania. Pinzety sa následne stávajú vodiacimi paličkami a biely chumáč doslova ožije pod rukami Adely Mojžišovej, Petra Butkovského a Miriam Kalinkovej ako ozajstný snežný tvor.

Repertoár použitých prostriedkov dopĺňa aj tieňohra. Pieseň s refrénom „Tma ma má“ navodzuje strašidelnejšiu, temnejšiu atmosféru, ktorá sprevádza najkratší výstup – sledovanie draka. Temný les na konci sveta, kde príšera býva, vzniká ako premietaný obraz tieňa baterkou osvetľovaných konárov. Okrem mihotavých tieňov v tej chvíli na javisku miesto akcie dominujú zvuky imitujúce sychravé veterné počasie. Tento výstup pôsobí najmenej prepracovane, vzápätí však prichádza, naopak, remeselne aj vizuálne najpútavejší obraz z krajiny permoníkov či trpaslíkov. Miniaturne figúrky, ktoré herci zozadu na tenkom drôte vodia podzemným labyrintom chodbičiek sa dorozumievajú iba citoslovcami. Silnou stránkou tejto pasáže je opäť aj zvuková kulisa – Lukáš Tandara s Petrom Butkovským najprv kladivkami búchajúcimi o kamene vytvárajú rytmickú skladbu a neskôr ilustrujú prácu maličkých baníkov.

V záverečnej časti zvlášť vynikne aj výtvarné riešenie Ivany Mackovej, ktoré zjednocuje zelený trávnatý porast (hoci ide o umelý trávnik) a využitie prírodných elementov. Príroda je totiž prostredím, v ktorom všetky mytologické entity prebývajú. Jednotlivé časti scény sú umne skonštruované tak, aby v správnu chvíľu nasvietením, rozpoťahovaním, pretočením či pridaním nejakého prvku odhalili novú funkciu (projekčná plocha a „mapa“) či evokovali dejisko (jazero, zasnežený svah, podzemie...). Podobne kostýmy jednoduchým detailom – rôznymi vertikálnymi a horizontálnymi pásikmi na čiernom podklade –, nenásilne evokujú čosi exaktné, vedecké, ale pritom nie celkom konkrétne.

Veľmi dobre funguje aj súhra celej päťice, jednak v disciplinovaných piesňovo-recitačných partoch (hoci vokálnym, resp. muzikálnym prejavom vynikajú najmä Anna Čonková

a Adela Mojžišová), ale aj v práci s rekvizitami a najmä neverbálnymi prostriedkami. Významotvorné sú zvukové aj mimické prejavy, veľmi jednoduchým spôsobom herci zdôrazňujú fascináciu, zanietenie, začudovanie, serióznosť i radosť z objavov. Hoci inscenácia netlmočí nijaký jednoznačný odkaz či ponaučenie, neprikláňa sa na stranu viery ani na stranu vedy, jej zmysel azda najlepšie vyjadrujú slová, ktorými tvorcovia na začiatku deti povzbudzujú – „Hádaj, bádaj, skúmaj, lúšti...“ Inscenácia môže pôsobiť ako iniciácia ku kritickému mysleniu a môže pridať deti bližšie skúmať svet, ktorý ich obklopuje. Zároveň ich však vovádza do magických svetov, ktoré môžu nerušené existovať v našej fantázii... A prečo nie aj pred tebou, za tebou, pod tebou, nad tebou...?